

*Рубрика*

**СОЦИОЛОГИЧЕСКИ КАРИЕРИ\***

Георги Фотев

В актуалната *Национална класификация на професиите и длъжностите в България* (НКПД) са посочени следните длъжности, които могат да заемат лица, притежаващи социологически знания: социолог; *социолог, криминолог; социолог, пенолог; социолог, производствен; социолог, социална патология.*

Изброените длъжности не дават изчерпателен отговор на възможната кариерна реализация на хората, които имат висше образование по социология. Не бих се впуснал тук в обсъждане на официалния документ и по-специално на частта му, отнасяща се пряко за лицата със социологическа квалификация. Предполагам, че НКПД служи достатъчно ефективно за осъществяване на предназначението си. Аргументирани отсъждания за евентуални проблеми биха могли да бъдат правени на основата на специализирано емпирично изследване, което няма как да не е социологическо.

Тук ни интересува какви са днес и в обозримо бъдеще кариерните възможности в българското общество на дипломираните социолози. Другояче казано, интересуват ни перспективите за професионална реализация на лицата с диплом за висше образование по социология. На други места съм разглеждал основни аспекти на проблема за *социологията като професия и призвание*. Веберианските обертонове са несъмнени. Припомням дефиницията, че професията изобщо е извършване на специализирана или просто профилирана дейност/работа *срещу заплащане*. Професионалният социолог извършва дейност, за която получава заплащане. За призиванието не се получава финансово възнаграждение, получава се духовно удовлетворение, слава, обществен престиж, за някого може да е безсмъртие и т.н. Социологическите кариерни възможности ще разглеждаме в професионалния им аспект.

Широко известно е, макар в едри щрихи, къде ще бъде професионалната квалификация на получилите висше образование по най-разнообразни и популярни специалности. Тези, които завършват медицина, се занимават с лекуване на болни хора или влизат в системата на здравеопазването, където се заплаща за квалифицираната им здравна дейност. Дипломираните юристи се реализират професионално в съдебната система. Дипломираните инженери изграждат сгради, пътища, мостове и т.н. По-скоро са изключение специалностите, за които е недостатъчно ясна кариерната перспектива. Такъв е случаят с хуманитарни/социални специалности като социолог, които поне за сега не биха могли за разлика от други да упражняват учителска професия, която в основното и средното образование е осигурена възможност за завършилите история, филологии, литература, психология и т.н. За дипломирани икономисти професионалните възможности са сравними с тези на инженери, лекари, юристи и т.н.

Има две писти на социологическо кариерно развитие, които са достатъчно разпознаваеми, и тук ще бъдат само споменати. От всички, които се дипломират като социолози, малък брой, което е съвсем естествено, имат подчертани интереси и възможности да се посветят на науката и преподаването в университета, тоест имат възможност за *социологическа академична/университетска кариера*. Това е кариера, която от материална/финансова гледна точка, е в най-добрия случай прилична. Така е навсякъде по света. От гледна точка на доходи професорът не може да се сравнява с бизнесмена или

---

\* Публична лекция, изнесена на 28 април 2011 г. пред студенти от Департамента „Философия и социология“ в НБУ.

банкера. В сравнителен план на материално възнаграждение академичната кариера не е кой знае колко съблазнителна и ако това звучи грубо да кажем тогава мотивираща, ако човек иска животът му да тече в по-завидно материално благополучие, да го смятат за по-заможен от средната ръка, да упражнява власт и т.н. Един циник обичаше да казва, че най-способните отивали в бизнеса, а не в Академията. На това се дължало известно задръстване в масовата наука и преподавателския състав във висшето образование изобщо. Все пак под такъв един цинизъм може да се крият някакви истини, като се имат предвид прагматизмът, сенсуализмът и т.н. на съвременната епоха. Искам да подчертая, че *академичната/университетската кариера, в това число социологическа, е на първо място въпрос на призвание в имания от мен предвид смисъл. Ако се насочват към университета с други мотиви, работите са тръгнало на зле.* Това не е закъснял романтизъм.

Друга pista за социологическа кариера е тази на *частните социологически агенции*, които провеждат периодично емпирични сондажи, изследвания на обществени нагласи и на общественото мнение. Значим дял от изследванията на агенциите заемат *електорални нагласи*, които зачестяват в навечерието и по време на предизборни кампании за парламент, за общински власти, за президент. Сред агенциите има такива, които се занимават най-вече в *маркетингови проучвания*. Този тип проучвания нямат широката публичност на електоралните проучвания, на тези за общественото мнение и нагласи. Ето защо на тях ще отдели внимание по-нататък. Но преди всичко е необходимо да се подчертае, че частните социологически агенции възникнаха и се утвърдиха през последните две десетилетия след импозитията на тоталитарно-комунистическата система в условията на демократично развитие на страната и на пазарна икономика. Общо взето те отговарят на съвременни професионални стандарти и критерии и имат значим принос за популяризацията на социологията. Има, разбира се, и проблеми. Мимоходом направих бегла съпоставка между ситуацията на социологията, от една страна, икономическата наука и психологията, от друга страна, от гледна точка на кариерни възможности, като обърнах внимание на съществуващата неопределеност за социологическите кариерни перспективи. Този проблем се нуждае от проясняване. Отклонение не е самоцелно.

Познавателното и социалното институционализиране от историческа гледна точка на социологията е много по-трудно в сравнение с други хуманитарни и социални сфери на знание, а дума не може да става за сравняване с естествените науки и математиката. *Под социално институционализиране се има предвид на първо място признаването на социологията като академична/университетска дисциплина.* В том 2 на *История на социологията* съм писал по въпроса. Но влизайки в университетските структури и програми, социологията се натъква на пречки и трудности, които не са познати на други социални и хуманитарни дисциплини. В европейската традиция на държавни университети социологията повече от всички други социални и хуманитарни дисциплини е изправена пред тежка дилема: а) да е лоялна, както казват, на държавата или; б) да е критична в изводите си, на което се гледа подозрително с всички явни и неявни негативни последици за тази наука. Нима може и дума да става за подобни подозрения към естествените природни дисциплини, за психологията, икономическите науки и т.н. Но да приемем, че в съвременните демократични общества и завоюваната през десетилетията академична/университетска автономия въпросната дилема е станала минало. Между другото и днес не рядко социологическите кариери са изправени пред подобни дилеми, създавани от тези, които плащат. Има и един друг проблем, който е по-специален.

Обществената потребност от социологически знания и компетентност си пробива път много бавно. Този път е фактически много дълъг и за чувствителните натури изглежда навярно отчайващ. Хората тичат за щяло и не щяло при лекар и са готови да дават мило и драго за здравето си и това на близките си. Няма нужда да се говори за други специалисти, без които не може и съответната потребност е понятна за всеки. Нима обществото и най-разнообразните социални конфигурации, както се казва на езика на социологията, могат без учители, икономисти, юристи, мениджъри, пиари и пр.? За всеки от тях, този, който плаща,

знае за какво плаща. Но за какво да плащат на тези, чиято професия е социолог? Въпросът заостря вниманието към характера, функциите и ценността на социологическите знания и компетенциите.

Социологията е *позитивна* наука. Естествено социологическите знания и компетенции са тясно свързани със социалните практики и социалния живот на хората в прекия смисъл на тези понятия. Но е широко разпространено предубеждението, че тези знания са фактически безполезни. Истина е, че пряката полза от тях не е видна. Уместна е съпоставката с психологията, която е не само съседна, но и на пръв поглед като че ли също така практически безполезна дисциплина като социологията. Специалният интерес и потребността от психологически знания и компетентности се усилва обаче в късно модерните общества, когато отделните индивиди изпадат в психични кризи и не могат да се справят с психичните си проблеми. По-рано не е било така. Разчита се на житейския опит. Професията психолог е нещо свършено непознато. Днес изглежда излишно да се разясняват и обясняват на широката публика значенията на експертните психологически знания. Социологията не познава подобен поврат в отношението на широката общественост към себе си, като се изключи публичната социология и този тип социологически знания, за които вече стана дума. Накратко, социологията има да върши разяснителна работа, нужно е да вземе нещата в свои ръце и не може да се осланя на някакъв естествен ред и ход на нещата, когато всичко ще дойде в неопределено бъдеще на местата си. Въпросът съвсем не е от тесен професионален порядък. Налице е типична отговорност на науката към обществото, към другите, в което се изразява призванието на всяка една наука.

Общественото признаване на социологическите знания и компетентности е вървяло исторически най-трудно и най-бавно и продължава да е изоставащо в сравнение с другите видове научни знания по причина, която по друг повод Емил Дюркем изтъква навремето в *Правилата на социологическия метод*. Хората живеят в обществото и в течение на своя всекидневен живот натрупват знания по обществени въпроси, които им служат за ориентиране в обществения живот и за повече или по-малко успешно справяне с възникващите проблеми. Ако има социален провал, е лесно и естествено причините да се припишат на другите, или на анонимни по природата си фактори. Обичайно е собствено социалните (социологически по същество) проблеми да се психологизират, икономизират, да се представят в някакъв морален план и т.н. Впрочем, в историческото си възникване и трудно утвърждаване, за което стана дума, социологията сама е минала през подобни перипетии в търсенето на идентичността си.

Човешкият живот и всяка човешка дейност, каквато и да е тя, са немислими тъкмо като човешки извън обществото, защото освен всичко друго, обществото е в самата същина на човешкото изобщо. Знам че това е трудно за проумяване, че може да изглежда твърде странно. С оглед целите и задачите на настоящия доклад ще скицирам в най-едри щрихи познавателния корпус на съвременната социология. Това разкрива полета на съответни социологически знания и компетенции в социалния живот на хората за успешно справяне на обществото, и разнообразните социални конфигурации с възникващите проблеми в социален свят, който се характеризира с нарастваща комплексност. Нееднократно съм се позовавал на теза, която смятам за фундаментална и ключова. *Хората виждат това, което знаят. Знанията са неравномерно разпределени в обществото* и иначе не би могло да бъде, а това означава, че хората виждат различни неща или едни и същи неща по различен начин, което е почти същото. Социологическите знания са виждане на социалната реалност и в известен смисъл са безусловно привилегировани в сравнение с всички останали разновидности и типове знания. Тогава да чуем какво казва по въпроса Аристотел. Вън от обществото човек е мислим или като животно, или като бог. Социологическите факти са тотални социални факти и това твърдение е пак в същия ключ. Социологическите знания се основават и се отнасят към тотални социални факти, но това съвсем не означава, че могат да подменят други научни знания, да стоят над тях, че са по-важни от другите и т.н. Социологическата компетентност не може да замени психологическата, икономическата, юридическата,

медицинската, философската и каквато и да е друга, но не е възможно и обратното, макар че то се среща(обратното) под път и над път.

Подразбира се, че социологическите знания са в сравнение с другите монодисциплинарни знания най-близо до човешкия/социален жизнен свят или, както би казал Дюркем, до социалните неща (Всяко знание е повече или по-малко абстрактно, или повече или по-малко конкретно). Но се подразбира в същото време, че социологическите знания са в съвкупност най-широкообхватни в сравнение с тези, които се отнасят до хетерогенните съдържания, които се включват в социалната реалност като тотална. По тази причина социологическата компетентност се намира на най-разнообразни места и с честота в социалното пространство, която е много по-голяма в сравнение с други дисциплинарни знания.

Ще начертая карта на възможни социологически кариери. Тя е примерна и, следователно, може да се допълва със социологическо въображение и сигурно ще се дописва от други автори, които биха се заели с темата, която ни занимава.

След като посочих полето на академичната/университетската социологическа кариера, кариерните възможности в частните социологически агенции, които се занимават най-вече, но не само, с периодични емпирични социологически изследвания на общественото мнение и нагласи, в това число на електорални нагласи, отбелязах, че ще засегна малко повече *маркетинговите проучвания*. Сега е моментът да се спрем на въпроса. Съвременните пазари по своите размери и разнообразие са необхватни без въоръжено око, но освен това се характеризират с голяма и постоянно нарастваща динамика. Особено по-крупните агенти на пазара не могат да действат на сляпо, или като се ръководят от пазарния си нюх и интуиция, които не са без значение, но само на тях не може да се разчита. Пазарът е зтова пазар, защото конкуренцията, която е неговият дух, е безмилостна. Разбира се, агентите на пазара следят всекидневните и дори в някои случаи ежечасните измервания на поведението на пазарите, съответни статистики, различни информационни канали и т.н. Но тези и подобни инструменти не могат да заменят ролята, значението и ценността на маркетинговите проучвания. Има спорове относно техния характер. Силната теза е, че този тип проучвания се основават на социологически знания и са по същество *приложна социология*. Дори ако се приеме, че са интердисциплинарни, не би могло да се оспори, че релевантните социологически знания и методи имат централно и ключово значение. Ето защо маркетинговите изследвания, в които прозорливите техни потребители залагат финансови средства, са едно широко поле за социологическа кариерна реализация.

В съвременните университети, в това число в България, се изучава маркетинг и има дипломирани специалисти по маркетинг. Но предприятия и корпорации, които предлагат позиции за специалисти по маркетинговите си проблеми и позиции за маркетингови анализатори, могат да предпочетат при конкурс дипломиран социолог, вместо някой друг от кандидатите, които са дипломирани специалисти по маркетинг. В състезание печелят победителите, защото съвременният и прозорлив работодател знае как се постъпва в условията на пазар на интелектуалния труд. Тук е необходимо да се подчертае нещо, което е валидно и при други социологически кариерни възможности. В НБУ, наред с основната специалност, в нашия случай социология, се прави избор на курсове от други специалности с оглед на бъдещата социологическа кариера. Успехът на дипломирания по социология, който елиминира при конкурс за маркетингов експерт или анализатор в някаква корпорация или предприятие дипломираните по маркетинг, може да се дължи на предвидливо преценени свободно избираеми курсове, а и на по-нататъшно самостоятелно натрупване на знания и компетенции на основата на богатата специализирана литература по маркетинг.

В съвременните индустрии и в съвкупната производствена сфера има среща, не рядко *конфликт на различни типове рационалност*. В социологията се говори за *рефлексивна модернизация*. Тук не е възможно и не е нужно да се навлиза в подробности. Възникват проблеми, които не могат да бъдат правилно поставени и формулирани, без социологическо експертно участие, още повече да се вземат надеждни решения и се очертае верен път за

решаването им. Съществуват комплекси от въпроси, чиито отговори са в пряк смисъл социологически. Става дума за знания и компетенции от обсега на *индустриалната социология, социология на труда, социология на конфликтите* и др. В тази обширна област, характеризираща се с интензивна и мащабна динамика, има позиции за социологически кариери, които смятам, че ще се умножават. Изучавайки публикации в САЩ, Канада, Западна Европа за социологически кариери, установих, че тези кариери на практика не се заключават в професионални позиции със социологически наименования. Поуката е, че социологическата кариерна реализация се осъществява в гъвкави, отворени, в значителна степен ситуативни условия на работа. Професионалната дейност и задачи за решаване са в *нелинейни* процеси, при често значителна неопределеност, рискове и т.н. Длъжността/длъжностите може да е назована като *професионален социолог*, но може да бъде заета и от социолог като се нарича:

*консултант,*  
*съветник,*  
*експерт по развитие,*  
*изпълнителен директор,*  
*координатор (на определени дейности),*  
*директор на администрация,*  
*социален работник,*  
*програмен оценител,*  
*отговорен за връзки с обществеността (пъблик рилейшънс),*  
*директор човешки ресурси,*  
*анализатор на политиките,*  
*специалист по индустриални отношения,*  
*изследовател по международен бизнес,*  
*анализатор по международни отношения,*  
*координатор по специални събития,*  
*експерт по планиране,*  
*журналист,*  
*защитник на специалните интереси на организацията,*  
*рекламен агент,*  
*директор по въпроси на комуникацията,*  
*началник протокол и др.*

При всички *посочени* социологически кариерни възможности са валидни условията по аналогия на тези, които бяха засегнати във връзка с маркетинговата проблематика.

На *картата на социологическите кариери* ще посоча *сферата на здравеопазването*. В тази сфера са особено значими знанията и компетенциите, генерирани от *клиничната социология*, която за съжаление не е достатъчно разработена у нас. Тя не се свежда до медицинската си част, но тъкмо тя ни интересува тук. *Професията клиничен социолог* не може да бъде подменяна с представите за социални отношения в здравни заведения/ институции, с извън болничната среда и тези между вътрешната и външна среда на процеса на лечение. *Клиничните социолози* са компетентни по въпросите на качеството на живота, управление на социални по същество конфликти, преодоляване на такива напрежения и конфликти и редица други специфични проблеми. Задачите, пред които са изправени клиничните социолози, изискват достатъчни за техните дейности и функции познания относно собствено медицинската дейност, икономически, управленски, етически и други аспекти на здравеопазването, като една твърде комплексна сфера.

В развитото гражданско общество имат място огромен брой институционализирани типично граждански (не държавни) изяви, дейности, инициативи, сдружения по интереси и т.н. Има неправителствени организации за подпомагане на нуждаещи се, хора с увреждания, жертви на домашно насилие, изоставени или останали без родители деца, за защита на човешките права, в това число срещу едни или други форми на дискриминация и т.н.

Институционализираните форми на гражданската активност, която естествено е доброволна и начин на самоизразяване, се осъществява в свят, характеризиращ се с нарастваща комплексност и по правило се нуждае от експертно подпомагане. Има нужда от икономисти, юристи и други специалисти. Трудно биха могли да се посочат случаи, когато една ангажирана с мащабна дейност неправителствена организация би била успешна в дейността си без квалифицирани социолози. Списъкът на длъжности, който предполагат базисно социологическо образование, е обширен и настоящият не е изчерпателен. Ето възможности за социологически кариери в разнообразните неправителствени организации:

*изпълнителен директор,  
консултант,  
социален активист,  
оценяващ изследовател,  
експерт по етнически въпроси,  
специалист по рискови групи,  
социален работник,  
консултант по семейни въпроси,  
социален диагностик,  
социален терапевт,  
демограф,  
медиатор (при социални и други конфликти),  
лобист и др.*

Възможности за социологически кариери съществуват в институциите на *общинска и местна власт*. Преди всичко може да се отбележи, че социологическите знания са известно предимство при изборни длъжности, като тези на кмет и общински съветници. Но кметът и общинските съветници могат да разчитат на шатни или хонорувани сътрудници, които имат подходящи социологически знания и компетенции. Общинските администрации и цялостната местна и общинска власт би трябвало да се нуждаят постоянно от социологически знания за успешна реализация на своите функции и за удовлетворяване очакванията на избирателите. Подходящо за социолози позиции са:

*урбаносоциолог,  
администратор,  
експерт по развитието на общината,  
общински координатор/организатор,  
съветник по семейно планиране,  
анализатор на бюджета,  
специалист по здравно планиране,  
директор по обслужване на жилищните фондове,  
изследовател по населението и неговата мобилност,  
анализатор на общинските политики,  
програмен оценител,  
специалист по връзки с обществеността,  
специалист по стратегическо планиране,  
анализатор на функционирането на градския транспорт,  
координатор/организатор на масови публични събития/празници и пр.,  
консултант на кмета, респективно към общинския съвет,  
специалист по сигурност и извънредни ситуации,  
специалист по проблеми на децата, юношите и младежите,  
специалист по проблеми на възрастните и др.*

Социологията има важни предимства, които могат да се използват с оглед отваряне на полета на социологически кариери. Под егидата или инициативата на националната социологическа асоциация, на катедри и департаменти по социология и други, могат да се провеждат емпирични социологически изследвания и на тази основа да се открие

незаменимата роля и значението на социологическите знания и компетенции за *доброто управление* на общините и развитието на регионите.

Нашата съдебна система, полицията органите в съвременната система за сигурност е необходимо да се отворят за социологически кариери. Този процес е неизбежен, но за обществените и на гражданите интерес е важно да не се проточва. Любопитно е, че в НКПД има конкретизации на длъжността социолог с такива от току-що посочените сфери, като социолог криминолог и социолог пенолог, което вероятно е повлияно от френската традиция. Разбира се, че не може да се остане в подобно твърде стеснено, за да не употребя по-тежка дума разбиране.

Полицията в демократичното общество е призвана да изпълнява задължението си да опазва обществените ред и закриля гражданите от посегателства върху техните свободи, права, имущество, достойнство и т.н. От органите на полицията се изисква и превантивна дейност, на която се приписва дори водеща роля. Много от задачите на полицията в комплексното общество се нуждаят за правилното им формулиране и решаване от специализирани социологически знания и компетенции.

В органите на следствието и прокуратурата, в съда има нужда от социологически квалифицирани лица, които допринасят за осветяване на социални контексти с оглед нарушаване на закона или справедливото му прилагане и т.н. Това съвсем не означава безпочвено социологизиране на юриспруденцията, релативизиране на правните отсъждания и т.н. Но юридизмът, който понякога стига до абсурди, не е проблем от вчера.

Местата за изтърпяване на наказание (затворите) имат нужда от управление, основано на социологически знания и компетентност. Тук не е възможно да се навлиза в подробности по социологическите въпроси, които възникват, но не може да не се обърне внимание на големия проблем с ресоциализацията на изтърпелите наказание за извършени престъпления. Социолози на местата за изтърпяване на наказания могат да сътрудничат със социолози в неправителствени организации по проблеми на ресоциализацията на изтърпелите вече наказание.

Армията и органите, които имат пряко отношение към националната сигурност, би трябвало, да повтори отново, да са по-отворени за социологически кариери. И в този случай осъзнаването на необходимост и потребности от социологически знания и компетенции може да се подпомогне от социологическо проясняване и дефиниране на действителни проблеми.

Ето списък на позиции в маркираните сфери, който не е изчерпателен:

*криминален социолог,  
социолог-пенолог,  
социален патолог,  
социален терапевт,  
защитник на правата на затворниците,  
специалист по превенция на криминални деяния,  
експерт по рискови групи,  
координатор при кризисни интервенции,  
изпълнителен директор,  
служител в съда,  
служител в прокуратурата,  
следовател,  
помощник следовател,  
консултант по въпроси на сигурността,  
експерт по предотвратяване на масови безредици,  
директор на връзки с обществеността и др.*

Държавната администрация и по-специално президентската, на парламента, на изпълнителната власт (на министър-председателя и министерския съвет, на министерства, държавни агенции, на областни управи и други ведомства) рекрутират, както е известно,

най-различни специалисти. Разбира се, различните министерства и ведомства имат по-голяма нужда от професионалисти от едни области в сравнение с друга част от административния персонал. В Министерството на финансите няма как финансистите да не са най-голям дял от персонала, но естествено подобна пропорция не може да има в министерството на културата. Не е изненадващо, ако еколозите са повече в министерството по екология и опазване на околната среда, юристите да са повече в министерството на правосъдието, отколкото в министерството на спорта и т.н. Администрациите по разбираеми причини са заинтересовани от дипломирани по публична администрация, мениджмънт и други подобни. Има ли нужда съвременната държавна администрация, която е необходимо да бъде оптимално ефикасна, ефективна и отговорна пред гражданското общество, от социолози? Отговорът е категорично положителен. Подобни нужди обаче са въпрос на осъзнаване и качество на съвременно мислене.

Съвременната социология, както и други фундаментални науки, е силно вътрешно диференцирана и специализирана, на което, както съм изтъкнал в *Дисциплинарна структура на социологията* и в *Диалогична социология*, не може да се гледа лекомислено и дилетантски. Съществуват около петдесет познавателно и социално институционализирани социологически дисциплини. Тук е уместно да се напомним за такива авангардни дисциплини като *социология на организациите*, *фискална социология*, *социология на обществото на знанието*, *социология на технологиите и иновациите*, *социология на отклоняващото се поведение*, *социология на риска*, *социология на образованието*, *глобална социология*, *екосоциология*, *етносоциология*, *медицинска социология*, *социология на правото* и т.н. Всяка от тези перспективи разкрива страни на действителността, които иначе остават невидими, и следователно, крият непреднамерени последици.

Правителството на демократичното общество идва на власт на основата на доверието, което спечелва с политическата платформа в предизборната борба. Политическата платформа се разработва и формира като програма за управление с междинни и крайни цели, средства и пътища за тяхното постигане. Крайната цел винаги се представя като общото благо на страната и обществото като цяло. Разработките на подобни програми изискват социологически знания и обосновки още повече с оглед структурните и функционалните връзки и зависимости между компонентите на обществото като система. Програмата за управление и политиката на правителството се конкретизира като множество политики, които се реализират с програми със специфицирани цели, средства и пътища за тяхното постигане. Всяка една програма се изгражда и се отнася към социални процеси и при условия на някаква неизбежна неопределеност. По тази причина, естествено и по ред други, резултати и цели не съвпадат. Това налага да се провеждат периодично емпирични социологически оценяващи изследвания. Такива изследвания се възлагат на специализирани социологически и интердисциплинарни екипи, но дадената държавна администрация има нужда от специалист/специалисти със социологическа компетентност. Това е необходимо по ред причини, които не е възможно да се разглеждат тук подробно. Впрочем освен оценяващи изследвания, има нужда от постоянни наблюдения на процеса на реализация на дадена публична политика.

Публичните политики се основават на колективно обвързващи решения, което публиката/избирателите, в това число хората, които се смятат за аполитични, изпитват по непосредствен начин. Хората, които носят политическа отговорност, политическите лица, не могат да не си дават сметка за току-що маркирания проблемен комплекс, подлежащ на социологическо осветляване. Политическите лица, които носят отговорността за последиците от колективно обвързващите решения, имат нужда от експерти социолози, защото не може да се разчита на политическа, управленска, житейска интуиция, колкото и силни да са те.

Колективно обвързващите решения не рефлектират по един и същ начин в различните обществени групи, слоеве и класи. Има решения, които са непопулярни, или изглеждат за част от обществото несправедливи, погрешни и т.н. Динамиката на обществените нагласи,

очаквания, напрежения и латентни конфликти, които могат да се развият като явни, да се разразят като катаклизми и пр., са все въпроси от компетенциите на социолозите, на които се полага достойно място и функции в държавната администрация на нейните различни нива.

В администрацията на парламента като законодателна власт има място за социологически кариери с профила на социология на правото. Разбира се, и тук не е нужно длъжностите да са наименовани като социолог, или да имат такава съставка. Когато става дума за практически дейности, се налага естествено очакването и изискването за интердисциплинарност и дори мултидисциплинарност. Функционирането на законодателния орган се подпомага от експерти, в чийто състав се включват социолози. Депутатите разполагат със средства за привличане на експерти по своя преценка. Дипломираният социолог може да има предвид тази възможност.

Администрацията на държавния глава наблюдава, анализира, оценява и формира виждания относно състоянието на националното общество, функционирането на държавата в интерес на гражданите и просперитета на страната. Тези виждания подпомагат президента в неговите функции като обединител на нацията и изразител на въжделенията на народа като върховен суверен. Тук не е възможно да се навлиза по детайлно разглеждане на функциите и задачите на президентската администрация. Експерти и служители със социологическа квалификация имат незаменима роля във функционирането на една добра администрация на държавния глава.

Възможности за социологически кариерни реализации има в обширното поле на *журналистиката*, в печатните и електронните медии. Това е *сфера на приложената социология*, която изисква специфични качества, формиране на начин на мислене, способности за бързо оценяване на обществената значимост на събития и ситуации, при това често пъти изпреварващо, когато значимостта е едва симптоматична. Социологическата квалификация е особено ценна при *аналитичната журналистика* и *коментари* на значими социални факти и процеси в обществото, както и по глобални въпроси. Необходимо е да се отдели специално внимание на *публичната социология*, която през последните години прикова вниманието на американската, европейската социология и не само на тях. Нашата национална социология не може да изостава от тази тематика, която не е въпрос на някаква преходна мода. Набирането на авторитет на публичната социология у нас ще открие по-големи възможности за социологически кариери.

През последните две десетилетия в България възникнаха автономни аналитични центрове, подобни на такива в най-развитите демократични страни, наричани тинк-танк. Те са различни от академичните/университетски изследователски институти, лаборатории и др. Тинк-танк осъществява експресни анализи на значими текущи, горещи събития, процеси, явления на социалния, политическия, икономическия и т.н. живот, които представляват публичен интерес. Те правят оценки, очертават тенденции, предлагат краткосрочни прогнози за развитие на дадено събитие и процес. Тинк-танк не прави журналистика и публицистика, но се различава и от академично изследователската дейност в редица отношение, което бе отбелязано. Дейността на тинк-танк е подчертано интердисциплинарна и мултидисциплинарна, интелектуалните продукти са оптимално сбити и фокусирани, съдържанието на анализите се представя по достъпен начин като се избягват специализирани езици, но също така и дилетантско профанизиране, за което впрочем никой не би плащал. Смятам, че успешен тинк-танк без социолози е немислим. Този феномен заслужава обстойно изучаване. Имам основания да твърдя, че подобни центрове ще се увеличават. Днешни студенти по социология ще са бъдещи основатели на нови тинк-танкове или основни фигури в такива аналитични центрове. Става дума за важна писта на социологическа кариерна реализация.

В заключение на настоящия доклад бих изтъкнал необходимостта от активно отношение на националната социологическа общност и особено на университетските преподаватели по социология към мястото и ролята на социологията в обществения живот. Необходима е коренна промяна в отношението между социологията и обществото.

Традиционната и конвенционалната представа е при възникване на проблеми обществото да се обръща към науката, в случая към социологията. В свят на непрестанни социални промени, когато, както се казва, промяната е единствената константа, науката, в случая социологията, аргументира интереси, потребности, нужди на обществото. Това не означава претенции за власт, важен и твърде комплициран въпрос, който не е възможно да бъде разискван тук. Необходимо е социологията да галванизира процеса на отваряне на обществото и по-специално на неговите институции към социологическите кариери. Социологията има голямо бъдеще, но то се прави на първо място от самата нея.

### Литература

- Фотев, Г. 2006а. *Диалогична социология*. София: „Изток–Запад“.
- Фотев, Г. 2006. *Дисциплинарна структура на социологията*. София: „Изток–Запад“.
- Фотев, Г. 2009. *Ценности срещу безпорядък*. София: „Изток–Запад“.
- American Sociological Association: Careers in Sociology. In: <http://www.asanet.org/employment/sociology.cfm>
- American Sociological Association. The Sociology Major: As Preparation for Careers in Business and Organizations. In: <http://www.asanet.org/pubs/brochures/businesshome.html>.
- Burawoy, M. 2005. „For Public Sociology“. In: *American Sociological Review*, February.
- Collin, A., R. A. Young (eds.). 2000. *The Future of Career*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cummins, R. „Careers in Sociology“. In: <http://pages.towson.edu/mhughes/techfellows-soci.html>
- Stephens, R. W. 1998. *Careers in Sociology*. Allyn&Bacon.
- Stolley, K. S. 2005. *The Basics of Sociology*. Westport, CT: Greenwood Press.